

Rzym – od osady do imperium

Materiał składa się z sekcji: „Legendarne początki”, „Położenie Rzymu”, „Rzym królewski”, „Republika rzymska”, „Cesarstwo rzymskie”, „Rzymskie podboje”, „Armia rzymska”, „Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu”, „Podsumowanie”.

Materiał zawiera 19 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 1 film, 1 ilustrację interaktywną, 9 ćwiczeń, w tym 9 interaktywnych.

Bibliografia:

- Źródło: *Polibiusz, Dzieje, t. 2, oprac. Józef Wolski, tłum. Mieczysław Brożek, Seweryn Hammer, , s. 437., Wrocław 1962.*

Dzieje Rzymu

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Legendarne początki

Według legendy założycielami Rzymu byli bliźniacy **Romulus i Remus**, synowie boga wojny Marsa i śmiertelnej kobiety. Bracia zostali porzuceni w koszyku na brzegu rzeki Tyber.

Od śmierci głodowej uratowała ich wilczyca, która wykarmiła dzieci własnym mlekiem. Wychował je pasterz. W **753 roku p.n.e.** dorośli bracia **założyli miasto** na wzgórzu Palatyn. Pewnego dnia w trakcie kłótni o to, kto będzie rządził, Romulus zabił brata i został pierwszym królem Rzymu. Od jego imienia pochodzi łacińska nazwa miasta – Roma.

Rzeźba wilczycy kapitolńskiej, przechowywana obecnie w Pałacu Konserwatorów w Rzymie

Źródło: Jean-Pol GRANDMONT, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 1

Na podstawie rzeźby wilczycy lub jej opisu opisz scenę, którą uwiecznił artysta.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego wilczyca stała się symbolem Rzymu.

Położenie Rzymu

Polecenie 3

Na podstawie mapy Italii wykonaj poniższe polecenia:

- Wskaż na mapie miasto Rzym i rzekę, nad którą leży.
- Odczytaj nazwę półwyspu, na którym znajduje się Rzym.
- Odczytaj nazwy mórz otaczających półwysep.
- Znajdź w dowolnych źródłach współczesną mapę półwyspu i podaj nazwę państwa, które znajduje się tam obecnie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Italia

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Italia

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Rzym królewski

Tak XIX-wieczny malarz wyobrażał sobie legendarnego Romulusa

Źródło: Jean-Auguste-Dominique Ingres, *Romulus, zwycięzca Akrona*, 1812, tempera, Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Pięknych w Paryżu, domena publiczna.

Rzym powstał z osad położonych **na siedmiu wzgórzach** nad Tybrem. Leżały one na szlaku handlowym, co sprzyjało bogaceniu się mieszkańców i rozbudowie miasta.

Według rzymskiej tradycji po Romulusie miastem władało jeszcze sześciu królów. Ich panowanie trwało do około **509 roku p.n.e.** Wtedy to mieszkańcy wypędzili ostatniego króla, ponieważ uchodził za złego i niesprawiedliwego.

Po wypędzeniu ostatniego króla Rzym stał się **republiką**.

Definicja: republika

słowo to pochodzi z języka łacińskiego i oznacza 'rzecz publiczną' lub 'rzecz należąca do ogółu'

Republika rzymska

Republiką rzymską zarządzili urzędnicy wybierani na rok przez zgromadzenie obywateli. Najwyższymi urzędnikami byli **konsulowie**.

Popiersie Juliusza Cezara przechowywane w Narodowym Muzeum Archeologicznym w Neapolu

Źródło: domena publiczna.

Definicja: konsul

najwyższy urzędnik w Rzymie za czasów republiki; wybierano dwóch konsulów na okres jednego roku

W I wieku p.n.e. na konsula został wybrany **Juliusz Cezar**. Cezar był zdolnym i ambitnym wodzem. Podbił dla Rzymu nowe terytoria, przede wszystkim Galię. Piastował najważniejsze urzędy w republice. Pokonał swoich wrogów i przy poparciu wojska stał się najważniejszą

osobą w państwie. Objął pełnię władzy jako **dyktator**. Wkrótce jednak w **44 roku p.n.e.** został zamordowany przez przeciwników politycznych.

Cesar podbił Galię i wziął do niewoli wodza Galów, Wercyngetoryksa. Ten pojawił się w obozie rzymskim konno i złożył swoją broń u stóp zwycięzcy. Tak tę scenę wyobrażał sobie XIX-wieczny malarz.

Źródło: Lionel Noël Royer, *Wercyngetoryks składa broń u stóp Juliusza Cezara*, 1899, olej na płótnie, Muzeum Crozatier w Puy-en-Velay, domena publiczna.

Cesarstwo rzymskie

Po śmierci Juliusza Cezara w Rzymie wybuchła wojna domowa. Z wojny tej zwycięsko wyszedł jego siostrzeniec i następca, **Oktawian**. Został on pierwszym **cesarzem** imperium rzymskiego i przyjął tytuł **Augusta**, czyli 'wywyższonego przez bóstwo'. Cesarze rządili Rzymem kolejnych pięćset lat.

Oktawian August. Posąg przechowywany w Muzeum Chiaramonti w Watykanie

Źródło: Till Niermann, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Zachodnia część imperium rzymskiego przestała istnieć w 476 roku, kiedy to Rzym został zajęty przez barbarzyńców. Rzymianie nazywali tak ludy mieszkające poza granicami cesarstwa. Do XV wieku przetrwała jeszcze wschodnia część imperium ze stolicą w Konstantynopolu.

Ćwiczenie 1

Uporządkuj chronologicznie wydarzenia z historii starożytnego Rzymu.

Władzę obejmuje Juliusz Cezar.

Rzym jest republiką.

Powstaje osada na Palatynie.

Rzymianie wypędzają króla.

Rzym staje się Cesarstwem.

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

Rzymskie podboje

Rzymianie opanowali okolice miasta, a potem prawie cały Półwysep Apeniński zwany **Italią**. Dzięki temu zyskali urodzajne tereny rolnicze. W połowie III wieku p.n.e. rozpoczęli pierwszą wojnę poza Italią. W następstwie wojen toczonych z **Kartaginą** przejęli władzę nad **północną Afryką**. W ciągu dwóch wieków opanowali niemal wszystkie **krainy leżące nad Morzem Śródziemnym**. Tereny zamorskie Rzymianie nazywali **prowincjami**. W wyniku podbojów powstało wielkie państwo zwane ***Imperium Romanum***.

Polecenie 4

Na podstawie mapy 'Rozwój terytorialny imperium rzymskiego' i mapy 'Współczesna mapa polityczna Europy, Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu' wykonaj następujące polecenia:

- Przyjrzyj się mapie i napisz, dlaczego Rzymianie uważali Morze Śródziemne za własne.
- Wskaż na mapie dwa starożytne kraje, o których się już uczyłeś/uczyłaś, a które znalazły się w granicach cesarstwa.
- Przyjrzyj się politycznej mapie Europy, Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, a następnie wymień nazwy czterech współczesnych państw, które znajdują się na terenach starożytnego imperium rzymskiego.

Rozwój terytorialny imperium rzymskiego

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Współczesna mapa polityczna Europy, Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Armia rzymska

Rzym swoje sukcesy zawdzięczał doskonale wyszkolonej i dobrze uzbrojonej armii. Składała się ona z oddziałów, zwanych

legionami. W wojsku panowała surowa **dyscyplina.** Od żołnierzy wymagano odwagi, poświęcenia i waleczności. Rzymska armia była bardzo skuteczna. Każdy legionista wiedział, jakie są jego zadania w czasie walki. Rzymianie zaskakiwali przeciwników **strategią** i wykorzystywaniem **machin oblężniczych.** Legiony były też kierowane do tłumienia buntów w podległych Rzymowi prowincjach i pilnowania granic imperium rzymskiego.

Ćwiczenie 2

Przyjrzyj się ilustracji rzymskiego legionisty. Zdecyduj, które elementy jego wyposażenia służyły do obrony, a które do ataku.

Dopasuj elementy uzbrojenia do odpowiedniej kategorii.

Obrona

Atak

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

Rzymski legionista

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Dariusz Bufnał, licencja: CC BY 3.0.

miecz

zbroja

oszczep

hełm

tarcza

Hełm. Najczęściej metalowy ze skórzaną wyściółką lub skórzany, wzmocniony blachami. Zapinano go pod brodą i ozdabiano pióropuszem z ptasich piór lub kitą z końskiego włosia. Hełm nie tylko służył do obrony, ale również dodawał l

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R10l3A1pq2hPd>

Legionista rzymski z czasów Juliusza Cezara

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

Animacja - Legionista rzymski z czasów Juliusza Cezara

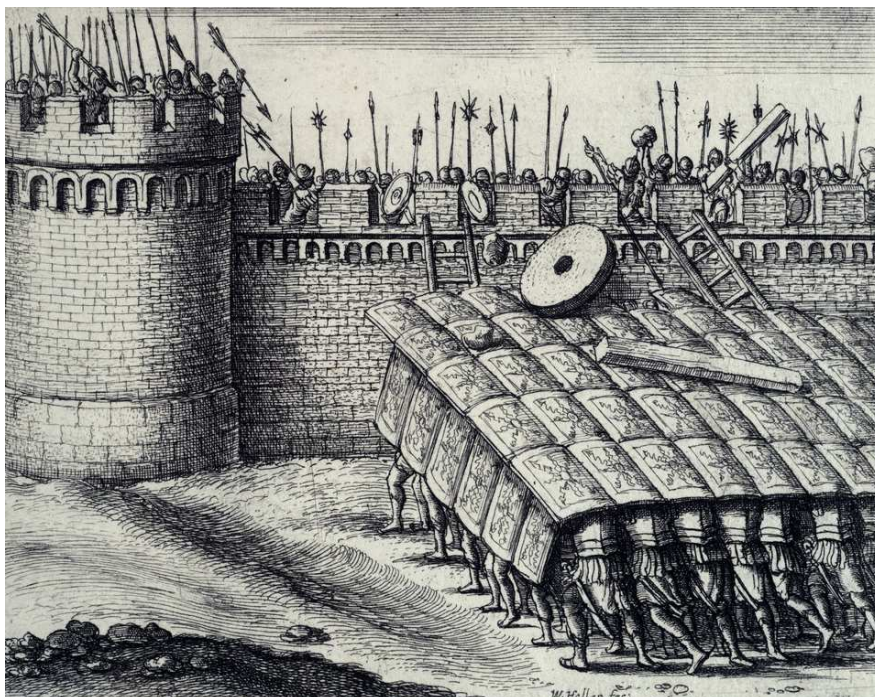
Taktyka

Gdy legionieści zbliżali się do nieprzyjaciela, tworzyli zwartą kolumnę, zasłaniając się szczelnie tarczami. Wyglądali wówczas jak żółw, który osłonił się swoją skorupą.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, dlaczego rzymscy żołnierze stosowali taką taktykę.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Żółw

Źródło: Wenceslaus Hollar, *Żółw*, 1607, rysunek, domena publiczna.

Dyscyplina

W II wieku p.n.e. armię rzymską opisał grecki historyk Polibiusz. Zapoznaj się z jego tekstem

“ **Polibiusz, Dzieje, t. 2, oprac. Józef Wolski, tłum.**

Mieczysław Brożek, Seweryn Hammer, , s. 437.

'Za tchórzostwo zaś i hańbę żołnierską uważają [Rzymianie] następujące zarzuty: jeżeli ktoś fałszywie zamelduje trybunom o swym walecznym czynie, aby otrzymać odznaczenie; tak samo jeżeli ktoś, postawiony na posterunku, wskazane mu miejsce ze strachu opuści. [...] Dlatego też niektórzy [żołnierze] na swych stanowiskach narażają się na oczywistą śmierć, gdy napiera na nich o wiele liczniejszy nieprzyjaciel, nie chcąc opuścić szyku z obawy przed karą w obozie. [...]

Pięknie też [Rzymianie] młodzież zachęcają do narażania się na niebezpieczeństwo. [Dowódca przy wszystkich] chwali każdego za okazaną dzielność, następnie obdarza włócznią tego, który zranił nieprzyjaciela. [...] Tym, którzy przy zajmowaniu miasta pierwsi weszli

na mur, daje złoty wieniec. Tak samo i takich, którzy osłonili tarczą i ocalili [jednego z rzymskich żołnierzy], odznacza wódz podarkami'.

Źródło: Polibiusz, *Dzieje*, t. 2, oprac. Józef Wolski, tłum. Mieczysław Brożek, Seweryn Hammer, s. 437., Wrocław 1962.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pz5XXgvUF>

Fragment *Dziejów* Polibiusza czyta Bartosz Woźny

Źródło: czyt. Bartosz Woźny, Contentplus.pl sp. z o.o., tylko do użytku niekomercyjnego.

Fragment nagrania - Dzieje Polibiusza Czyta Bartosz Woźny

Ćwiczenie 4

Wskaż, kim jest autor tekstu źródłowego *Dzieje*.

☐ greckim historykiem

☐ rzymskim historykiem

☐ autorem nieznanym

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Na podstawie powyższego tekstu źródłowego *Dzieje*, wskaż, co Rzymianie uważają za wstyd dla żołnierza.

☐ kłamstwo, że dokonał walecznego czynu

☐ ucieczkę z pola walki

☐ pomoc udzieloną doświadczonemu żołnierzowi

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Na podstawie tekstu źródłowego *Dzieje*, wskaż odpowiedź, by dokończyć zdanie: Żołnierze wolą ryzykować własne życie, niż opuścić szlak bojowy, gdyż...

☐ nie zależy im na własnym życiu.

☐ boją się surowej kary.

☐ są pewni, że zwyciężą.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Na podstawie powyższego źródła, wskaż, w jaki sposób dowódcy zachęcają żołnierzy do walecznej postawy.

☐ dając im nagrody za dzielność i odwagę

☐ obiecując długie wakacje

☐ chwając publicznie żołnierzy

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Na podstawie tekstu źródłowego *Dzieje*, wskaż odpowiedź, by dokończyć zdanie: Złoty wieniec otrzymywał ten żołnierz, który...

☐ zranił nieprzyjaciela.

☐ pierwszy wszedł na mur zdobywanego miasta.

☐ osłonił tarczą kolegę.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Armia rzymska

Rzymianie za pomocą machin potrafili zdobyć fortece nieprzyjaciela. Służyły do tego wieże oblężnicze, tarany i maszyny miotające.

Polecenie 5

Przyjrzyj się ilustracjom i wyjaśnij, do czego służyły przedstawione na niej maszyny oblężnicze. Wyjaśnij, w jaki sposób były używane do zdobycia fortecy.

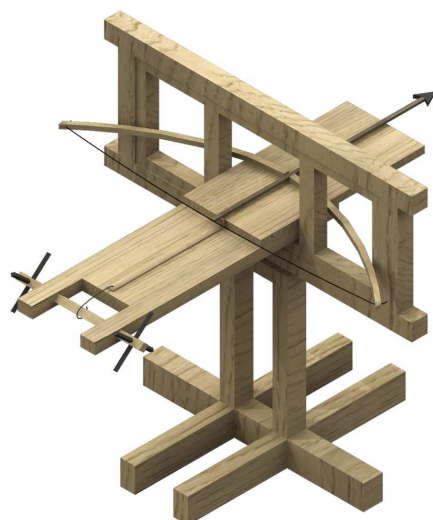
Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Wieża oblężnicza i taran

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Maszyny miotające

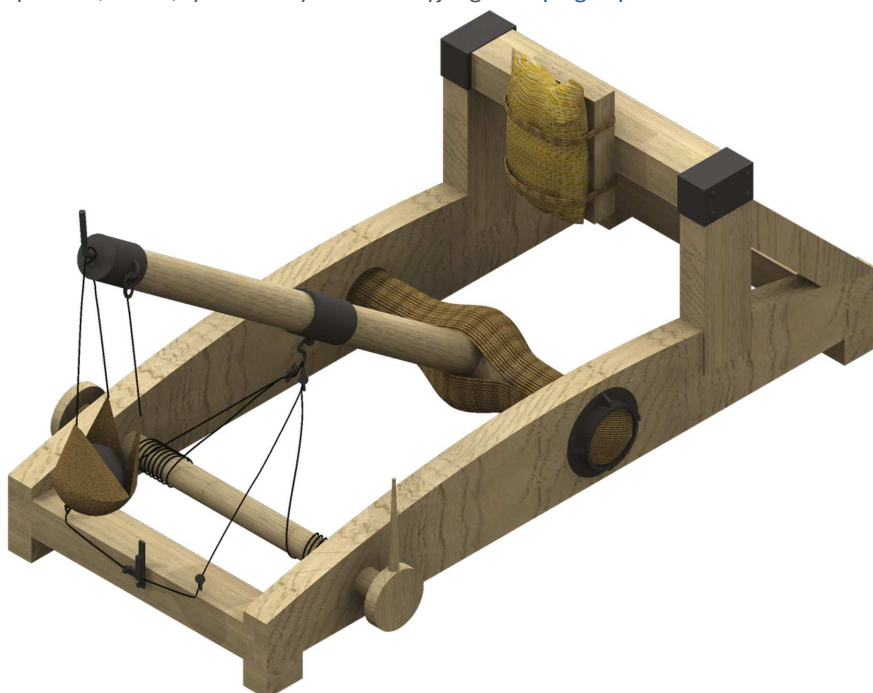

Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl

Skorpion miotał pociski na odległość 400 m.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

©

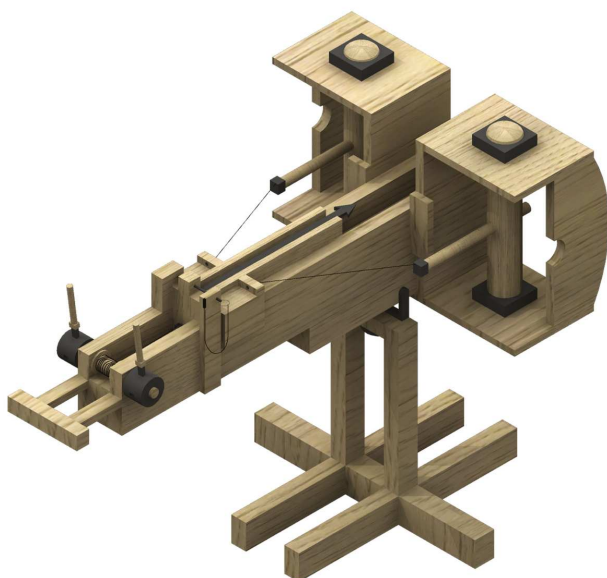

Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl

Onager miotał kamienie ważące 70 kg na odległość 800 m.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

©

Contentplus.pl sp. z o.o., 5000, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl

Balista miotała pociski zapalające

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Sol90, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Obozy

Rzymscy żołnierze budowali obozy w miejscach, w których się zatrzymywali. Wszystkie były zakładane według tego samego planu. Każdy oddział wiedział, gdzie ma postawić swoje namioty. Obóz przypominał miasto z ulicami i głównym placem.

Polecenie 6

Odpowiedz, dlaczego Rzymianom zależało, żeby wszystkie obozy były budowane według tego samego planu?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Rekonstrukcja obozu rzymskiego w Chester w Anglii

Źródło: Łukasz Nurczyński, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

„Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu”

1

Najpierw wyznaczano najprostszą drogę od jednego punktu do drugiego i zgodnie z tym planem zaczynało budowę.

2

Prace wykonywali lub nadzorowali legioniści

3

Wzdłuż drogi biegły z dwóch stron wykopy, którymi odprowadzano wodę.

4

Najpierw usuwano ziemię. Potem pokrywano ją piaskiem. Następnie układano kilka warstw kamieni połączonych zaprawą.

Plac budowy

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 3.0.

Dla celów wojskowych Rzymianie stworzyli rozbudowaną sieć dróg. Łączyły one bardzo odległe miejscowości imperium i służyły szybkiemu przemieszczaniu się wojska. Były niezwykle wytrzymałe, wiele z nich przetrwało do dziś. Zapewniały sprawne funkcjonowanie państwa. Dzięki nim zarządzenia cesarskie docierały szybko do odległych części kraju. Z dróg korzystali przewoźnicy pocztowi, kupcy jadący ze swoimi towarami, a także urzędnicy państwowi, którzy zbierali podatki i udawali się do prowincji na kontrolę. Drogami przybywali również do Rzymu mieszkańcy imperium, chcący przedłożyć sprawy cesarzowi lub zwiedzić miasto.

Polecenie 7

Przyjrzyj się mapie 'Sieć dróg w imperium rzymskim' i wyjaśnij, skąd wzięło się powiedzenie, że 'wszystkie drogi prowadzą do Rzymu'.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Sieć dróg w imperium rzymskim

Źródło: Krystian Chariza i zespół.

Ćwiczenie 9

Wskaż, do czego służyły w starożytności rzymskie drogi.

- ☐ budowy piramid
- ☐ przemieszczania się urzędników nadzorujących prowincje i pobierających podatki
- ☐ wyścigów samochodowych
- ☐ szybkiego marszu wojska
- ☐ szybkiego dotarcia do Rzymu z odległych zakątków imperium
- ☐ budowy linii kolejowych
- ☐ przewożenia poczty

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

Czasem zdarzało się, że legionieści, aby pokonać rzekę, musieli zbudować most.

Budowa mostu rzymskiego

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., Dariusz Bufnał, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 8

Przyjrzyj się powyższej ilustracji i odpowiedź, co było priorytetem przy budowie takiego mostu i w jakim celu go budowano.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

Ćwiczenie 10

Uzupełnij zdania podanymi niżej wyrazami.

Wstaw pojęcia w odpowiednie miejsca.

Rzym to miasto na . Według legendy zostało założone przez . W ciągu kilku stuleci stał się rozległym państwem. Jego rozwój umożliwiło korzystne położenie na i silna . Imperium rzymskie objęło swym zasięgiem wszystkie kraje wokół basenu . Rzymianie zastąpili z budowy dróg.

szlaku handlowym

Półwyspie Apenińskim

Morza Śródziemnego

Rzym

Romulusa i Remusa

armia

Zródło: licencja: CC BY 3.0.

Polecenia

1. Wymień, jakie były legendarne początki Rzymu?
2. Wyjaśnij, dzięki czemu Rzymianom udało się podbić tak wiele terenów?
3. Wyjaśnij, na czym polegała siła armii rzymskiej?
4. Napisz, dlaczego drogi były niezwykle ważne dla funkcjonowania imperium?